

μεν ὅτι αἱ ἰδέαι ἡμῶν εἶναι ἠλιακὴν φῶς καὶ ὅτι αὐτὸ τοῦτο θεομαίνει καὶ τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν.

Ὅθεν δικαίως ἐπιτρέπεται εἰς τὸν φυσιολόγον ὡς τὸν Δαρβίνον τολμῶντα νὰ λέγῃ: ὁδὸς μοι ἐν καὶ μόνον κύτταρον καὶ θέλω στολίσει τὴν γῆν μὲ δάση καὶ λειμῶνας καὶ θέλω ζωογονήσει αὐτὴν μὲ τὰ γένη τῶν ζώων καὶ τῶν ἀνθρώπων, ἐν ἑκαστῶν κατὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ, καθόσον ἐν τῷ κυττάρῳ τούτῳ ὁ ἥλιος θέλει ἀρχίσει τὴν ἐργασίαν καὶ μεταβάλλει τὰ ἀψυχα στοιχεῖα εἰς ζωϊκὰς οὐσίας, διὰ δε τὰ λοιπὰ θέλει φροντίσει ὁ μέγας τῆς ἐξελιξέως Νόμος, ὅστις τὴν ἀπλουστάτην ζωϊκὴν μορφήν διαμορφῶ ἐν ἀπεριορίστῳ τελειοποιήσει εἰς ἀνωτέρας καὶ ποικιλωτέρας μορφάς.

Βέβαιον εἶναι ἐν τούτοις ὅτι ὁ ἥλιος μόνος δὲν δύναται νὰ ἐπιτελέσῃ ταῦτα, ἔχει ἀνάγκην ἐργαλείου καὶ τοιοῦτον εἶναι τὸ πράσινον κύτταρον τοῦ φυτοῦ. Ἄλλ' οὐδὲν κύτταρον ὑπάρχει, τὸ ὁποῖον δὲν συνίσταται ἀπὸ πρωτόπλασμα, χλωροφύλλη καὶ κυτταρικήν οὐσίαν. Ἐκαστὸν δε κύτταρον προϋποθέτει ἄλλο προϋπάρξαν, ὅπερ παρεσκεύασεν αὐτῷ τὰς ζωϊκὰς αὐτοῦ οὐσίας. Οὕτως εὐρισκόμεθα εἰς τὸ ἀδιέξοδον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξέλθωμεν, καὶ οὕτω μένει πάντοτε τὸ ζήτημα τίνι τρόπῳ προέκυψε τὸ πρῶτον κύτταρον.

Ἐνταῦθα ἡ φυσικὴ ἐπιστήμη καθὼς ἐν πάσει περιπτώσει, καθ' ἣν αὕτη, ἐξερχομένη ἀπὸ τὸν κύκλον τῶν θεωριῶν καὶ τῆς πείρας, τολμᾷ νὰ ἐρευνᾷ τὴν ἀρχικὴν αἰτίαν τῶν ὄντων, αὕτη σιωπᾷ. Ὅπως ἡ ὄρασις ἡμῶν ἀδυνατεῖ νὰ φθάσῃ μέχρι τῶν ὀρίων τοῦ παντός, οὕτω καὶ αἱ διανοητικαὶ ἡμῶν δυνάμεις ὅλως ἀδυνατοῦσι νὰ συλλάβωσι καὶ ἐννοήσωσι τὸ αἰώνιον καὶ τὸ ἄπειρον. Ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ λάβῃ τὴν ἀπόφασιν, ὅτι ἡ ὑψίστη ἀλήθεια δὲν εἶναι προσιτὴ εἰς αὐτόν. Καὶ ὅμως, ὅπως τὸ φυτὸν πρὸς τὸ φῶς, οὕτω καὶ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἀκατασχέτως τείνει πρὸς τὴν ἐρευναν τῆς ἀληθείας. Οὕτω δὲλεάζει καὶ τὸν ὀδοιπόρον ὁ σφοδρὸς πόθος πρὸς τὰς οὐρανομήκειας ἐκείνας κυανὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων ἀκαταπύστως ἀναβαίνει, δὲν τὴν λυπεῖ ἐὰν ὀπισθεν ἐκάστης κορυφῆς, ἐφ' ἧς ἀνερχήθη, ὑψοῦνται ἄλλα ἔτι ὑψηλότερα, τὰς ὁποίας κάτωθεν δὲν εἶχε παρατηρήσει.

Ἀναβάς τέλος ἐπὶ τῆς τελευταίας κορυφῆς δὲν ἦλθεν ἐν τούτοις πλησιέστερον εἰς τὸν ἥλιον. Ὁ οὐρανὸς μένει πάντοτε ἀπομεμακρυσμένος καὶ αἰωνίως ἀπροσπέλαστος. Καὶ μολακτύτα δὲν μετανοεῖ διὰ τὰς καταβληθείσας προσπαθείας καὶ κόπους, οἵτινες τὸν ἀνεβίβασαν ἐκεῖ. Ἐπὶ τοῦ ὕψους αὐτοῦ ἀναπνέει καθαρώτερον ἀέρα, ἀπολαμβάνει λαμπρότερον φῶς. Ἐπὶ τοῦ ὕψους τούτου μανθάνει νὰ ἐννοῇ τὴν πατρίδα του, ἐπισκοπεῖ καθαρῶς τὰς γραμμὰς τῶν ὀροσειρῶν, αἰ-

τινες κάτωθεν τῷ ἐφαίνοντο τόσον συγκεχυμένοι, παρακολουθεῖ τὰ ὕδατα μέχρι τῶν πηγῶν των. Ἀληθὲς εἶναι ὅτι ὕψη τινὰ, τὰ ὁποία κάτωθεν τῷ ἐνεποῖουν ἐντύπωσιν, ἤδη φαίνονται εἰς αὐτὸν ταπεινά. Τὰ ὄρια, τὰ ὁποία χωρίζουσι χώρας καὶ λαοὺς ἀναγνωρίζει ὡς αὐθαίρετα καὶ πρὸς φύσιν. Μὲ ἐλεύθερον τὸ βλέμμα ἐλευθεροῦται καὶ τὸ πνεῦμα ἀπὸ τὰ στενὰ ὄρια, ἐντὸς τῶν ὁποίων περιορισμένος ὀρίζων δεσμευμένον ἐκράτει. Μακρὸν δ' ὀπισθὲν του μένουσι τὰ μικροπρεπῆ πάθη, τὰ ὁποία βαρύνουσι τοὺς ἀνθρώπους κατωτέρων χωρῶν. Τοιαύτη τις ἀπολυτοκρατικὴ δύναμις ὑπάρχει ἐν τῇ ἐρευνῇ πρὸς τὴν ἀλήθειαν, δύναμις ἣτις πλημμυρεῖ τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου καθὼς καὶ πᾶσαν τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος μὲ «φῶς καὶ ζωὴν».

(Ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ)

Π. Σ. ΒΑΣΑΜΑΚΗΣ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ

ΝΑΞΙΩΝ ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΑΙ

Παρά τῷ ἀπαιδεύτῳ καὶ ἀπλῷ λαῷ ἐν Νάξῳ δύναται τις ν' ἀπαντήσῃ μυρίας ὅσας γελοίας δεισιδαιμονίας καὶ παραδοξότατα ἔθιμα, ἅτινα τόσον βαθέως εἰσὶ κεχαραγμένα εἰς τὰς πεποιθήσεις τῶν πολλῶν, ὥστε ἀδύνατος σχεδὸν καὶ ἀλυσιτελὴς ἀποβαίνει οἰαδήποτε προσπάθεια πρὸς ἐκρίζωσιν αὐτῶν.

Οὕτω, πλην ἄλλων ἀσπάζονται καὶ τηροῦσιν οἶονεὶ μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαθείας, ὅτε μὲν προφανῶς ἀλληγορικὰς παραδόσεις, ὑποθήκας καὶ παραγγέλματα δημῶδη, ὑπὸ τὴν φαινομένην αὐτῶν μορφήν, χωρὶς ν' ἀνατρέχωσιν εἰς τὴν ὑποκρυπτομένην ὑπ' αὐτὰς ἀλήθειαν, ὅτε δὲ γελοία τινὰ καὶ παράλογα ἔθιμα, ἅτινα, οὔτε εἰς ἱστορικὴν, φυσικὴν, ἢ ἄλλην τινὰ ἀλήθειαν στηρίζονται, ἀλλ' εἰσὶν ἀντικρὺς ἀνοηταί, καὶ γοήτων τιῶν ἢ λαοπλάνων ἀποκυήματα.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι μεταξὺ τῶν σωζομένων εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ τοιούτων ἀλληγορικῶν ὑποθηκῶν καὶ παραγγεγμένων ὑπάρχουσι καὶ τινὰ, τῶν ὁποίων ἡ ὑποκρυπτομένη ἀλήθης ἔννοια τοσοῦτον ὑπὸ τῆς φορᾶς τοῦ πανδαμάτορος χρόνου ἐπεσιάζθη, ὥστε ἀδυνατεῖ νὰ ὀρίσῃ τις αὐτὴν μετὰ πεποιθήσεως. Ἄλλ' ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα, τῶν ὁποίων ἡ ἀληθὲς ἔννοια γεγωνυῖα, οὕτως εἰπεῖν, τῇ φωνῇ βοᾷ, οὐχ' ἦττον ὅμως ὁ ἀπλοῦς λαὸς παρατρέχων αὐτὴν, ἀσπάζεται καὶ ἀποδέχεται ὑπὸ τὴν φαινομένην αὐτῶν μορφήν.

Καὶ ἐὰν μὲν τὸ κακὸν τοῦτο περιωρίζετο μόνον μεταξὺ ἀγροίκων τιῶν καὶ ὄρεσιτων, ἢ ἐν ὀλιγαριθμοῖς καὶ ἀπομεμακρυσμένοις χωρίοις τῆς Νάξου, ὅπου κακῆ τύχη, δὲν ἤδυνήθη εἰσεῖτι νὰ εἰσδύσῃ τὸ φῶς τῆς παιδείας, διαλύον τὸ βαθὺ τῆς δεισιδαιμονίας σκότος, ὑπομονὴ ἀτυχῶς ὅμως τὸ κακὸν τοῦτο ἐμφιλοχωρεῖ καὶ ἐν τοῖς μεγαλειτέροις χωρίοις τῆς νήσου, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πόλει μεταξύ τῶν ἀπλουστέρων.

Ἐκ τῆς οἰκτρᾶς ταύτης, ὡς εἴρηται, τοῦ λαοῦ πλάνης ὀρμηθεῖς συνέλεξα τοιαῦτα τινὰ παραγγέλματα

δημόδη, ἐξ ἐκείνων ἅτινα ἔχουσι πλήρη ἐφαρμογήν ἐν Νάξῳ, καὶ ἰδίως, ἐν τοῖς χωρίοις τοῦ δήμου Τραγαίας, καὶ τὰ ὁποῖα σημειῶ ἐνταῦθα μεταχειριζόμενος τὰς αὐτὰς ἀκριβῶς λέξεις τῶν Νάξιων ἀγροτῶν οἵτινες μετὰ τῆς μεγαλύτερας σοβαρότητος τὰ ἐπιθετοῦσιν ἐρωτιζόμενοι.

— Τὰ ἁγίοσπεφτα (1) δὲν πρέπει νὰ πλύνῃ καμμιά γυναίκα ἐς τὸν ποταμό, γιατί ἀκούει ὁ ἀγέρας τὸ χτύπημα τῆς κοπανίδας καὶ παίρνει τόσο δυνατὰ, ποῦ ξεριζώνει τὰ δενδρά.

— Τὴν Παρασκευὴ δὲν πρέπει νὰ βράνῃ κανεὶς μπουγάδα, γιατί ζεματίζει τὴν μεγαλόχαρῃ ἁγία Παρασκευὴ καὶ τὴν ψυχὴ τῶν γονιῶ του.

— Εἶναι ἁμαρτία νὰ στέκονται τρεῖς ἀρσῶποι ἐς τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ ποῦ ὑπάρχει ὁ νεκρός, γιατί μπαινούν καὶ βγαίνουν οἱ ἄγγελοι καὶ τοὶ ἐμποδίζουν.

— Σὺν πεθάνῃ ὁ ἄθροπος γυρίζει ἡ ψυχὴ του τρεῖς μέρες μέσα ἐς τὸ σπίτι καὶ πρέπει νὰ τῆ βάλῃς ἕνα σκουτέλι γεμάτο νερὸ κοντὰ ἐς ἕνα κερὶ ἀναμμένο, γιὰ νὰ φέξῃ νὰ τὸ βρῇ ἅμα διψᾶση.

— Ὅσο βραζόμεν τὰ κλύβα μέσα ἐς τὸ καζάνι, πορπατεῖ ἡ ψυχὴ τὸ δρόμο τοῦ παραδείσου, καὶ γιὰ τοῦτο πρέπει νὰ στέκεται πάντοτε μίᾳ γυναίκα ἀπὸ πάνω ἐς τὸ καζάνι καὶ νὰ βαστᾷ τὸν «κρεμαστὸ λύχνον» ἀναμμένο, γιὰ νὰ φέξῃ ἡ ψυχὴ νὰ βρῇ τὸ δρόμο· εἰ δὲ μὴ καὶ δὲν τὸ κἀμῃ, ταράζεται ἡ ψυχὴ σὺν ποῦ ταράζουντεν τὰ βραζόμενα κλύβα μέσα ἐς τὸ καζάνι.

— Σὺν εἶναι κανένα παιδί ἀρρωστημένο, πρέπει νὰ βρεθοῦνε τρεῖς Μαρίες νὰ τοῦ κἀμουνε μονημερίτικο πανὶ νὰ τὸ ντύσουνε, καὶ ἔτσι γιατρεύεται.

— Ἡ γυναίκες ποῦ ἀκολουθοῦνε τὸ λείψανον δὲν πρέπει νὰ γυρίσῃ καμμιά νὰ δῇ πίσω τση, γιατί θὰ πομείνῃ ἐκεῖ ξερὴ καὶ ἀπόξηρη, ἢ θὰ πεθάνῃ κανένας τση συγγενής.

— Ἡ Καλὴς Κουουράδες (2) ἔχουνε ἕνα ποδάρι βουδιῶ καὶ τὸ ἄλλο ἀθροπινῶ, καὶ σὰ σοῦ ἀπαντήξῃ, ὁ μὴ γένοιτο, καμμιά, πρέπει νὰ πέσῃς μονομιὰς χάμω καὶ νὰ πῃς τρεῖς φορές «Κύριε ἐλέησον», εἰ δὲ μὴ θὰ στραθωθῆς.

— Τὴν παραμονὴ τ' Ἀϊ Βασιλειοῦ τὸ βράδου μιλοῦνε τὰ βουδιὰ μὴ ὅποιος τῶν ἀκούσῃ θὰ πεθάνῃ.

— Δὲν πρέπει νὰ σταματᾷς μπροστὰ ἐς τὴν πόρτα νὰ δένεις τὰ χεῖρα σου, γιατί δένεις χεροπόδαρα τῆ Μαίρα σου.

— Νὰ μὴ ἀφίγῃ κανεὶς τὰ βουδα τοῦ παιδιοῦ νὰ στεγνώνουν τὴν νύχτα ἀπ' ὄζω, γιατί τὰ παίρνουν ἡ Καλὴς Κουουράδες καὶ τὰ μαεύουνε, καὶ ὕστερα ἅμα τὰ βάλῃ τὸ παιδί γίνεται τὸ κρέας του ὀλόμαυρο καὶ πεθαίνει.

— Δὲν πρέπει νὰ δοῦνε τὰ ἄστρα τὴν τριχιά, γιατί ζυδιάζει τὸ κρασί.

— Σὺν κράζει ὁ πετεινὸς τὰ μεσάνυχτα νὰ μὴν βγαίνῃς ἀπὸ τὸ σπίτι σου, γιατί ἐκεῖνη τὴν ὥρα βγαίνει ἐς τὸν περιπάτο ὁ Τρισκατάρτατος ὁ Τραουγίνης μετὰ τῆς Καλὴς Κουουράδες.

— Ὅποιος θὰ τὰίση καλὰ τὸ βουδι τοῦ τὴν παραμονὴ τ' Ἀϊ Βασιλειοῦ θὰ πεθάνῃ.

— Ἄμα πρωτοῖδῃ κανεὶς τὸν γελιδόνι, πρέπει νὰ σταματῆξῃ καὶ νὰ σκάψῃ ἐς τὸ ζερό του ποδάρι βυθιεῖ τὸ γῶμα καὶ θὰ νὰ εὐρῃ κάρθουνο, καὶ αὐτὸ, σὺν τὸ ἀναλύσῃ ἐς τὸ νερὸ καὶ τὸ δώσῃ τοῦ σεληνιασμένου, γιατρεύεται.

— Σὺν πεθάνῃ κανένας τοῦ σπιτιοῦ σου δὲν πρέπει νὰ βίχτης τὰ σκουπίδια ἐς τὸ δρόμο, γιατί ἡ ψυχὴ πορπατεῖ τρεῖς μέρες μέσα ἐς τὸ σπίτι καὶ μπορεῖ νὰ βρεθῇ μέσα ἐς τὰ σκουπίδια νὰ τὴν πετάξῃς.

— Ὅποιος ἔχει πονέματo ἐς τὰ μάτια πρέπει νὰ τανε γυρίσουνε τρεῖς φορές ἀπ' ὄζω σὲ μίᾳ Ἐκκλησίᾳ, μέσα ἐς τὸ μεσημέρι, γιὰ νὰ τοῦ περάσῃ (1).

— Τὸ εἰκόνημα τοῦ ἔχουνε ἐς τὰ χεῖρα τοῦ πεθαμένου πρέπει νὰ τὸ πᾶρῃ μίᾳ τοῦ συγγένισσα νὰ τὸ πᾶρῃ ἐς τὸ σπίτι σὺν ἀπολύση ἢ Ἐκκλησίᾳ χωρὶς νὰ γυρίσῃ νὰ δῇ πίσω τση, γιατί ἂν γυρίσῃ, γλήγορα θὰ τῆνε γυρίσουνε καὶ αὐτῆ.

— Ἄμα δῆς ἐς τὸ δρόμο κομποδεμένο κουρέλι, νὰ μὴν τὸ πιάσῃς, γιατί θὰ γεμίσουνε τὰ χεῖρα σου μερμυγκιές.

— Σὺς ἔχουνε τὰ χεῖρα σου μερμυγκιές, πρέπει νὰ πιάσῃς ἕνα πετρόδι στρογγυλὸ, νὰ τὸ δεῖξῃς τρεῖς φορές τοῦ φεγγαριοῦ, σὺν εἶναι ἐς τὴν λίσφῃ του, καὶ ὕστερα νὰ τρίψῃς μ' αὐτὸ τὰ χεῖρα σου γιὰ νὰ γιατρευτῆς.

— Ἄν ἔχῃς μικρὸ παιδί νὰ μὴ βίχτης τὴν παλιὰ σαρωνιὰ ἐς τὸ δρόμο, γιατί χάνεται ἡ Μαίρα τοῦ παιδιοῦ.

— Τὰ μικρὰ παιδιὰ τὰ παίρνουν ἡ Καλὴς Κουουράδες σὺν κοιμᾶται ἡ μάνα τανε, τὰ πᾶνε ἐς τὸν ποταμό, τὰ χορεύουνε, καὶ ὅσα τὰ χορεύουνε τὰ τσιμποῦνε τόσο πολὺ ποῦ πεθαίνουνε καὶ ὕστερα τὰ πᾶνε πεθαμένα ἐς τὴν ἀγκάλῃ τῆς μάνας τανε.

Τί γίνεται ἐν περιπτώσει αἰφνιδίου θανάτου βρέφους· τινὸς εἶδον ἕν τινι χωρίῳ τοῦ δήμου Τραγαίας κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος. Ἄμ' ὡς ἐγνώσθη ὁ θάνατος, ἀπασαὶ σχεδὸν αἱ γυναῖκες τοῦ χωριοῦ ἐγκατέλιπον τὰς ἑαυτῶν ἐργασίας καὶ ἀθροῖαι ἔσπευσαν πρὸς τὴν οἰκίαν τοῦ θανόντος· ἐκεῖ δὲ περίτρομοι κατεγίνοντο ἐξετάζουσαι ἡ μία· «εἶχε μελανάδες τὸ κρεατάκι του;» ἢ ἄλλη· «γεματὸ!» ἢ ἑτέρα· «ἀλλοίμονο! τσιμπιές τῶν Καλῶ Κουουράδω εἶναι!» ἄλλη· «ἀλήθεια;» καὶ ἄλλη εὐφυστέρα πασῶν «ἀλήθεια, μάτια μου, ἀλήθεια!» γῶες τὸ βράδου ἐρχόμενος ὁ δικὸς μου ἤκουσεν ἀπάνω ἐς τὰ μεσάνυχτα μέσα ἐς τὸν ποταμὸ τὰ κλάμματα τοῦ ἀρρίζικου!...» Καὶ ἐπὶ τέλους ἐπανεκάμψαν οἴκαδε καὶ ἔκτειρον ἑαυτὰς διὰ τὴν ἐπάνοδον τῶν Καλῶν Κουουράδων (διότι φρονοῦσιν ὅτι αὐταὶ εἰσὶ τρεῖς καὶ ἐπισκέπτονται αἰφνιδίως καὶ ἀλλεπαλλήλως ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης). Δὲν τολμῶσι δὲ νὰ ἐξέλθωσι τὴν νύχτα τῶν οἰκιῶν των, ἂν δὲν παρελθῶσιν ἀρκετὰ ἡμέραι ἀπ' ἧς συμῆθ ὁ αἰφνιδίος θάνατος τοῦ βρέφους. Οὕτω δὲ διὰ τοῦ παραδείγματος αὐτῶν ἐνσπεύρουσιν εἰς τὰς τρυφεράς καρδίας τῶν μικρῶν τέκνων των τὸν φόβον, πρὸς ἐκρίζωσιν τοῦ ὁποίου πᾶσα προσπάθεια ἀποδίνει κατόπιν ματαίαν.

Ἐν Νάξῳ.

MIX. IAK. ΜΑΡΚΟΠΟΛΙΣ

(1) Πρὸ τινων ἐτῶν, διερχόμενος κατὰ σύμπτωσιν, περὶ τὴν μεσημέριαν, τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου, κειμένης ἐν τῇ συνοικίᾳ Νεοχωρίου τῆς πόλεως Νάξου, εἶδον παιδιὰ τινὰ πᾶσχοντα τοῖς ὀφθαλμοῖς, Ζαχαρίαν καλούμενον, ὃν περιέφερον γύρω τῆς Ἐκκλησίας περὶ τοὺς τριάκοντα παῖδες κραυγάζοντες μετὰ γορῶν φωνῶν:

Ὁ φτωχὸς ὁ Ζαχαρίας.
ἔχει ὀφθαλμοφλίτην.
πῆτε τοὺς μικροὺς μεγάλου.
αὐ θεὸς νὰ τοῦ τὸν βγάλῃ.»

(1) Ἀπὸ πρώτης μέχρι ἡ Αὐγούστου.

(2) Νεράιδες.